

Jaarverslag 2024

Hortus botanicus Leiden

Hortus
botanicus

LEIDEN

Onze missie

De Hortus is een groene schatkamer. Wij willen actieve en bevlogen ambassadeurs zijn van onderzoek, onderwijs en publiekseducatie over planten.

Onze visie

Als vooraanstaande universitaire botanische tuin willen wij onze passie voor planten delen en onze kennis en collectie inzetten voor mens en natuur.

Colofon

Tekstredactie: Emma Knapper

Coverfoto: *Lavandula angustifolia* 'Hidcote' door Mathilde Simons

Fotografie: Stine Berg Evensen, Maxime Boersma, Stefanie Uit Den Boogaard, Simone Both, Roderick Bouman, Marie Förg, Ilona Hartensveld, Emma Knapper, Meijer Mijksenaar, Museumvereniging, Lola van den Nieuwendijk, Ralph Reniers, Monique Shaw, Mathilde Simons, Tuin+Landschap, Rob Visser, Gabriëlle van der Voort, Wetenschapsknooppunt Leiden

Illustraties: Iris van den Akker, Studio Teekens

Vormgeving: Studio Teekens

Inhoud

Voorwoord	4	HOOFDSTUK #04 Wetenschap	14	HOOFDSTUK #08 Vrienden	34
HOOFDSTUK #01 2024 in cijfers	6	HOOFDSTUK #05 Publiek	20	HOOFDSTUK #09 Financiën	36
HOOFDSTUK #02 Nieuw of opvallend	8	HOOFDSTUK #06 Duurzaamheid	30	Met veel dank aan	39
HOOFDSTUK #03 In de tuin	11	HOOFDSTUK #07 Organisatie	32		

Voorwoord

We mogen terugkijken op een goed jaar in de Hortus. De opening van de Mediterrane tuin door André Kuipers op een stralende meidag was zonder meer een hoogtepunt. De eerste stappen van een geïntensiveerde samenwerking in het bezoekerscentrum van de Oude Sterrewacht met het instituut Sterrewacht gingen voorspoedig en beloven veel moois voor de toekomst. Achter de schermen werken we hard aan het voortdurend verbeteren van de bezoekerservaring.

Wederom mochten we een recordaantal bezoekers verwelkomen in de Hortus. Meer dan 255.000 plantenliefhebbers genoten van onze bijzondere collectie. We zijn ontzettend trots op het succes van de Hortus en herkennen hierin een toenemende belangstelling voor de natuur, duurzaamheid en biodiversiteit. Ons Hortusteam zet zich elke dag met passie in om onze liefde voor planten en natuur over te brengen. Dat doen wij samen met een grote groep vrijwilligers, onze horecapartner en de Vrienden van de Leidse Hortus. Met deze gemeenschap maken wij de Hortus tot wat hij is: een groene oase in het hart van Leiden.

De Hortus is onderdeel van de Faculteit der Wiskunde en Natuurwetenschappen van de Universiteit Leiden en levert een belangrijke bijdrage aan het verbinden van wetenschap en maatschappij. Twee van onze promovendi betrekken actief burgers bij hun onderzoek door middel van burgerwetenschapsinitiatieven.

Prof. dr. Paul Keßler
Prefect

Drs. Peter Inklaar
Zakelijk directeur

Al meer dan 150 jaar staat de iconische Oude Sterrewacht deels in de Hortus. Met de opening van de Grote Sterrewachtronde wordt het gebouw zelfs volledig omsloten door Hortusterrein. In 2024 hebben wij de handen ineengeslagen met het instituut Sterrewacht en door middel van een memorandum van samenwerking afgesproken om een vergrote outreach naar het publiek uit onze gedeelde locatie en wetenschappelijke achtergrond te halen. We begonnen met een vliegende start en mochten vele tienduizenden bezoekers verwelkomen in twee bijzondere exposities in het bezoekerscentrum van de Oude Sterrewacht.

Ook dit jaar heeft ons Hortusteam zich enorm ingezet om al deze mooie successen waar te maken. Daarvoor geven we graag een groot compliment en veel waardering.

In dit jaarverslag vertellen wij over bovenstaande en andere ontwikkelingen van onze Hortus. Voor ons beiden is dit de laatste terugblik: in 2025 maken wij plaats voor een nieuwe directie. Wij hebben er het volste vertrouwen in dat komend jaar opnieuw veel moois in petto heeft voor de Hortus. Veel leesplezier gewenst.

2024 in cijfers

Bezoekers
255.811

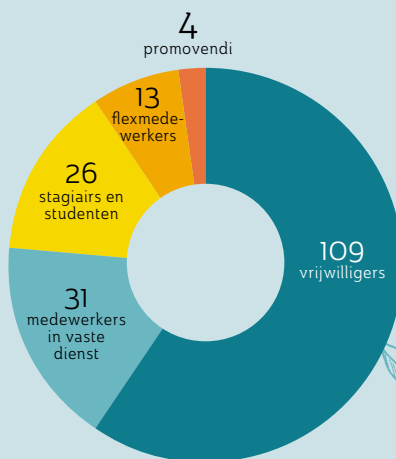
Vrienden en
Adoptanten

2.060 Vrienden
118 Adoptanten

Het Hortusteam

31
medewerkers
in vaste dienst

13
flexmedewerkers
bij de entree

Omzet
€ 3.780.000

Collectie

Aantal taxa
(incl. cultivars) 8.129

Aantal levende
accessies 15.869

Waarvan nieuw
in 2024 1.193

Aantal individuen 18.813

Aantal foto's in
database 18.694

Aantal planten met
gps-punt 3.532

NB: gegevens zijn van eind december 2024

Online activiteit

4.330

LinkedIn-volgers
Weergaven: 60.709

17.942

Facebook-volgers
Berichtbereik: 1.451.690

28.662

Instagram-volgers
Berichtbereik: 314.044
Populairste post: Bananen
in de Tropische Kas

266.027

websitegebruikers

9.663

nieuwsbriefabonnees

Nieuw of opvallend

Nieuwe bewegwijzering

Van bezoekers kregen wij de feedback dat zij moeite hadden om de weg te vinden in de Hortus. Met hulp van ontwerp bureau Mijksenaar maakten en implementeerden we een verbeterplan. Zo staan er nu op diverse plekken in de tuin palen met handwegwijzers en ontwierp Mijksenaar nieuwe bestickering voor in de gebouwen. Bezoekers kunnen de 'Hortusroute' volgen om de hoogtepunten van de tuin te ontdekken. Alle tuindelen en kroonjuwelen kregen een nieuw informatiebord in dezelfde huisstijl en de draaiborden van de Systeemtuint werden opnieuw bestickerd.

Samenwerking met de Sterrewacht

In 1861 werd op Hortusgrond-gebied een observatorium gebouwd voor het universitaire instituut Sterrewacht. Na meer dan 150 jaar komen de Hortus en Sterrewacht nader tot elkaar. In 2024 programmeerden wij gezamenlijk het bezoekerscentrum in de kelder van de Oude Sterrewacht. Van maart tot en met juni stond hier de tentoonstelling *Het vijfhoekige heelal van Gerard Caris*, waarvoor

de Hortus een bijpassende wandeling in de tuin maakte. Meer dan 20.000 bezoekers vonden hun weg naar deze bijzondere expositie. Van juli tot en met december ontdekten bijna 25.000 bezoekers de *Geurbeleving* op deze plek, waarbij er ook aandacht was voor hoe het ruikt in het heelal. Achter de schermen legden wij ook de grondslag voor een nieuwe meerjarige tentoonstelling, die de gebieden van botanie en sterrenkunde op intrinsieke wijze verbindt en in 2025 opent.

Digitalisering van het archief

Collectiebeheerder Roderick Bouman ondernam de eerste stappen om het archief van de Hortus beter te ontsluiten. We begonnen met het digitaliseren van allerlei beeldmateriaal. Zo bewerkten we een fotorolletje uit 1938 van de bouw van onze tropische kassen en digitaliseerden we oude video's

van plantenexperimenten. In december is de tot nog toe grootste actie ingezet: het digitaliseren van onze collectie glasnegatieven. Deze laten de Hortus van een eeuw geleden zien. We verpakten met hulp van vrijwilligers meer dan 800 negatieven en maakten ze klaar om gedigitaliseerd te worden. In 2025 verwachten we de beelden terug; het fysieke materiaal geven we in bruikleen aan Stichting Erfgoed Leiden en Omstreken.

Joke 't Hart Prijs voor soundscape

De Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen (NVBT) kende de Joke 't Hart Prijs toe aan een 'soundscape' van onze Hortus, gemaakt door Italiaanse musicus Giulio Patuzzi in opdracht van en ingezonden door hoofd educatie Hanneke Jelles. Deze prijs gaat naar mensen die zich inzetten voor botanische tuinen door groen en kunst met elkaar te verbinden.

Met de soundscape kunnen bezoekers die niet (meer) fysiek naar de Hortus kunnen komen, vanuit huis toch de Hortus beleven. Patuzzi gebruikte herkenbare Hortusgeluiden voor zijn negen minuten durende compositie, zoals vogelgezang, ruisende wind, knerpend grind en het rinkelende hek van de uitgang. Radioprogramma Vroege Vogels (BNNVARA) interviewde educatiemedewerker en NVBT-bestuurslid Maxime Boersma hierover.

Boom van het Jaar

De monumentale *Ginkgo biloba* naast de Tropische Kassen is uitgeroepen tot Boom van het Jaar 2024, een publieksverkiezing georganiseerd door SBNL Natuurfonds. De 17-jarige Teun Honsbeek en zijn grootvader Ton Cornelisse meldden op vrijwillige basis de ginkgo aan voor deze verkiezing. Dit leverde mooie publiciteit op: Teun en Ton schoven onder andere aan bij televisieprogramma

Tijd voor MAX (Omroep MAX). De boom haalde 5.216 publieksstemmen binnen en is daarmee ook de Nederlandse inzending voor de Europese Tree of the Year-verkiezing in 2025.

Moestuintjes

Langs de Witte Singel richtten wij zeven moestuinbedden in waar studenten en medewerkers van de Universiteit Leiden hun eigen groentetuintje konden onderhouden.

Ondersteund door Hortus-medewerkers waren zij in kleine groepjes verantwoordelijk voor de aanleg en verzorging ervan. De moestuintjes zijn een initiatief van de afdeling Studenten- en Onderwijszaken in het kader van duurzaamheid en om studenten en medewerkers dichter bij elkaar te brengen. In 2025 gaat deze pilot in de Hortus door; op termijn wordt er elders op universiteitsgrond een geschikte plek gezocht.

In de tuin

Herstel in de Wintertuin

Na bijna 25 jaar trouwe dienst moesten wij de schermdoeken en de bijbehorende automatische motoren in de Wintertuin repareren. Het is belangrijk dat dit naar behoren werkt, omdat de doeken in de zomer bescherming bieden tegen de brandende zon en in de winter een isolerende werking hebben. Op deze manier houden we de Wintertuin op de juiste temperatuur.

App Floria voor collectieteam

Het collectieteam maakte voor het eerst gebruik van de mobiele app Floria. Met deze app is het makkelijker om de collectie bij te houden, doordat niet alleen het collectieteam maar ook tuinmedewerkers foto's en de status van planten kunnen bijwerken.

Kuipplanten in de grond

Het groenteam plantte zo'n 15 kuipplanten in de volle grond. Het gaat onder andere om granaat-appels, die een vaste plek kregen in de Mediterrane tuin, en een monnikspeper die sinds 1950 in een kuip staat. Deze keuze maakten we vanwege het veranderende klimaat. Voorheen moesten deze planten 's winters naar binnen tegen de vorst, maar tegenwoordig vriest het zo weinig dat dat niet meer nodig is.

Donaties en uitwisselingen

In 2024 wisselden wij planten uit met de botanische tuinen van Meise, Blijdorp, Würzburg en Praag. Wij ontvingen onder ander verschillende soorten van *Selaginella*, een geslacht van sporenplanten, en nieuwe Aziatische orchideeën waarmee we onze orchideeën-collectie aanvulden.

Mediterrane tuin

Op 22 mei 2024 opende ruimtevaarder André Kuipers de Mediterrane tuin met het planten van een vijg (*Ficus carica*). Deze tuin ligt pal op het zuiden, naast de Oude Sterrewacht, en is bereikbaar via het verdiepte wandelpad dat onder de Sterrewachtbrug door loopt.

Met de Mediterrane tuin willen we bezoekers laten kennismaken met een toekomstbestendige, waterzuinige tuin. Het Middellandse Zeegebied staat bekend om natte winters en droge zomers, een klimaat dat ook steeds vaker in Nederland voorkomt. Planten uit dit gebied kunnen hier goed mee omgaan. De Hortus is voornemens om de Mediterrane tuin op termijn geen water te hoeven geven.

De beplanting van de Mediterrane tuin bestaat onder andere uit olijfbomen, cipressen en kruiden zoals lavendel, rozemarijn, tijm en salie.

De collectie rotsrozen (*Cistus* en aanverwante geslachten zoals *Heliathemum* en *Halimium*) is een nieuw kroonjuweel en breiden wij in de komende jaren uit voor wetenschappelijk onderzoek.

De tuin is aangelegd naar een ontwerp van Copijn Landschapsarchitecten. Naast de beplanting

geven de terrasvormige opzet en stapelmuurtjes langs een half verhard slingerpad de tuin een mediterrane sfeer. Bij de werkzaamheden stuiten we op middeleeuwse resten van de Leidse stadsmuur en een waltoren. Deze zijn archeologisch onderzocht en gerestaureerd, en zijn te zien langs het verharde pad.

Wetenschap

Wetenschappelijke samenwerkingen

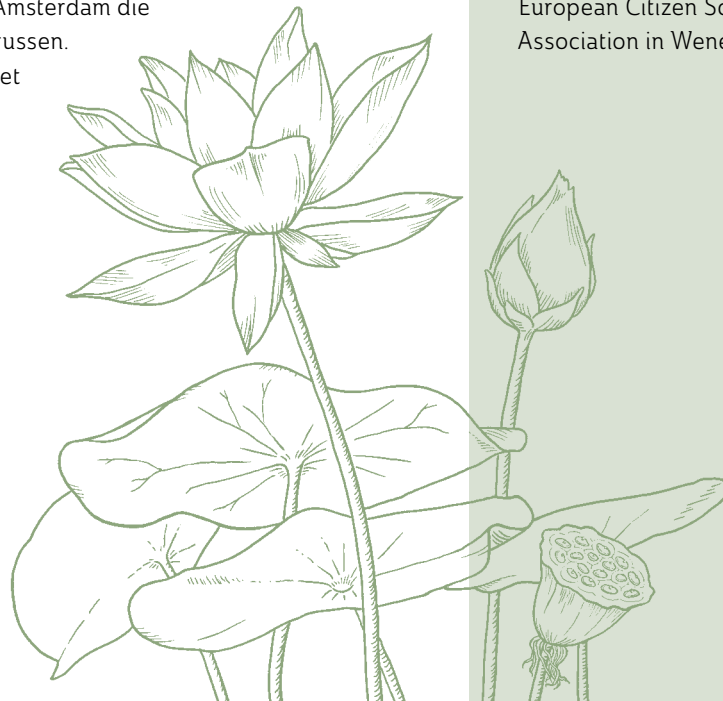
De Hortus verwelkomde wederom veel onderzoeksactiviteiten in 2024. Zo kwamen in het voorjaar onderzoekers van Kew Royal Botanic Gardens langs om DNA-onderzoek te doen aan onze orchideeëncollectie. Hiermee droegen wij bij aan het maken van de evolutionaire 'tree of life' van orchideeën.

In de kwekerij stond in de zomer voor het tweede jaar op rij een experiment met jonge boompjes en de interactie die zij hebben met het ondergrondse schimmelnetwerk (op de foto links). In het najaar kregen we bezoek van onderzoekers van de Vrije Universiteit Amsterdam die exotische planten screenen op virussen.

Ook was er een experiment van het Hidden Biodiversity Project te zien onder de varenbeuk, dat de biodiversiteit van planten, schimmels en meer onderzocht in de grond en in de lucht.

Bijgewoonde congressen

In 2024 waren wij actief bij tal van congressen, van het lokale Leiden Biodiversity Network-symposium tot het Global Botanic Gardens Congress in Singapore. Promovendus Tim Claerhout sprak onder andere op het International Botanical Congress XX in Madrid en promovendus Nienke Beets bezocht het congres van de European Citizen Science Association in Wenen.

Promovendi

Uvaria L. (Annonaceae)

Annas Rabbani is sinds maart 2023 promovendus bij de Hortus. Zijn onderzoek richt zich op het in kaart brengen van het plantengeslacht *Uvaria* L. binnen de zuurzakfamilie (Annonaceae). Dit jaar identificeerde en onderzocht hij verschillende soorten *Uvaria* L. Een groot aantal hiervan selecteerde hij voor het moleculair onderzoek van verschillende genen, waaraan hij in 2025 een vervolg zal geven.

Nootmuskaat

Dany Lesmana Hakim begon in december 2024 als promovendus bij de Universitas Gadjah Mada (Indonesië) en wordt mede begeleid door Paul Keßler. Hij doet onderzoek aan nootmuskaat en de genetische variabiliteit daarvan op verschillende Indonesische eilanden.

Bedreigde conifeer

Siti Maimunah is in juni 2024 gepromoveerd aan de Universitas Gadjah Mada (Indonesië). Het onderwerp van haar promotieonderzoek was het voorkomen van het uitsterven van de alau (*Dacrydium beccarii*), een bedreigde conifeer (Podocarpaceae), in Kalimantan (Indonesië).

Korstmossen

Tim Claerhout is sinds september 2022 promovendus bij de Hortus. Hij doet onderzoek naar (korst)mossen in de stad. Dit jaar begon hij zijn burgerwetenschapsproject Korstmossen en Stadsklimaat, waarvoor hij een webinar gaf dat via nieuwsplatform Nature Today verspreid werd. Ter promotie van dit project gaf hij een interview in radioprogramma Vroege Vogels (BNNVARA). Ook werkte hij aan twee publicaties. Tim gaf daarnaast vier rondleidingen in de Hortus over (korst)mossen en over nachtvlinders.

Stoeplantjes

Nienke Beets is sinds januari 2021 promovendus bij de Hortus. Zij voert een burgerwetenschapsonderzoek uit naar stoeplantjes. In 2024 schreef zij een artikel voor internationaal nieuwsplatform The Conversation, dat meer dan 14.000 keer gelezen is en vertaald naar het Japans. Ook werd ze geïnterviewd voor de kinderkrant Kidsweek. Nienke werkte aan drie publicaties over verschillende aspecten van haar stoeplantjesonderzoek.

Annas Rabbani

Dany Lesmana Hakim

Tim Claerhout

Nienke Beets

Siti Maimunah

Wetenschappelijk onderwijs

Plant Families of the Tropics

Tijdens het universitaire mastervak *Plant Families of the Tropics* leerden studenten biologie en medewerkers van botanische tuinen veertig plantenfamilies onderscheiden en herkennen aan de hand van levend en herbariummateriaal. Prefect Paul Keßler, hoofd horticulatuur Rogier van Vugt, collectiebeheerder Roderick Bouman en oud-collectiebeheerder Gerda van Uffelen verzorgden een deel van de colleges.

Andere cursussen

Prefect Paul Keßler en collectiebeheerder Roderick Bouman ontvingen studenten van het universitaire bachelorvak *Ontwikkelingsbiologie Dier en Plant* voor een practicum in de Hortus over bomenknoppen in wintertoestand. Ook leidden zij studenten van het minorvak *Scales of Biodiversity*

rond langs ‘levende fossielen’, zoals de *Ginkgo biloba* en palmvarens, om de evolutionaire geschiedenis van planten toe te lichten. De studenten namen monsters van onze palmvarencollectie om de bacteriegemeenschappen in de wortelknollen te onderzoeken.

Publicaties

Roderick Bouman was medeauteur van *Taking it with a grain of salt: tolerance to increasing salinization in Culex pipiens (Diptera: Culicidae) across a low-lying delta (Parasites Vectors 17: 251-260)*.

Roderick Bouman was medeauteur van *Spatial decoupling of taxon richness, phylogenetic diversity and threat status in the megagenus Erica (Ericaceae) (PhytoKeys 244: 127-150)*.

Publiek

Educatie en programmering

Themajaar Geur

In 2024 stond de Hortus in het teken van geur. Voor veel planten is geur belangrijk, bijvoorbeeld om insecten aan te trekken voor de voortplanting. Bij mensen prikkelen geuren de zintuigen. Gedurende het jaar nodigden we bezoekers uit de tuin met hun neus te ontdekken. Van juli tot en met december was de *Geurbeleving* te bezoeken in de

Oude Sterrewacht, waar interactieve beleef tafels de verschillende functies van geur in het plantenrijk toonden. Voor elk seizoen maakten we een nieuwe themaplattegrond, een primeur voor de Hortus. Hierop lichtten we tien geurende planten uit die dat seizoen te ruiken zijn. In de tuin markeerden we deze planten met een kleurige afbeelding van illustrator Iris van den Akker. Voor kinderen was er een speciale geur-speurtocht. Vele activiteiten kregen het thema geur mee. Bezoekers konden deelnemen aan workshops

parfum maken, microscopiewerkshops met geurende planten, creatieve tekenworkshops en interactieve proeverijwandelingen over Romeinse kruiden. In de *Geurbeleving* organiseerden we samen met Phila del Art workshops geurzakjes maken. De programmering van het geurjaar sloten we af met een goedbezocht Science Café over citrusplanten.

Educatie in de tuin

Opnieuw werkten we samen met Verwonder om de Hoek en Technolab om lessen over natuur en planten te geven aan leerlingen van de basis- en middelbare school, zowel binnen als buiten schooltijden. De Jeugdvriendenclub doopten we dit jaar om tot Natuurclub, die bestaat uit een reeks van vier clubbijekomsten in de Hortus. Tijdens een van de dagdelen van de ICLON Summerschool Junior in juli leerden kinderen uit groep 6 en 7 in de Hortus over biomimicry. Met deze activiteiten bereikten we meer dan 2.000 leerlingen in de Hortus.

Pluken Ruik

melisse
Citron Bal

Evenementen

In mei vonden meer dan 4.500 bezoekers hun weg naar onze jaarlijkse Plantenmarkt. In juni ontvingen we meer dan 1.800 bezoekers op de langste dag van het jaar, de Midzomernacht, die we dit jaar voor de twintigste keer organiseerden. Ook namen we deel aan de Museumnacht waarbij ruim 4.300 mensen de Hortus bezochten. In september vond de Nacht van

Ontdekkingen plaats in en rondom de Hortus; toen mochten we meer dan 2.700 bezoekers verwelkomen. Daarnaast haakte de Hortus met programmering zoals rondleidingen en lezingen aan bij de Museumweek, Open Monumentendagen, Open Imkerijdagen, de Kinderboekenweek en het Weekend van de Wetenschap.

Tijdelijk in de Hortus

In de Hortus is regelmatig ruimte voor kunstzinnige en educatieve exposities. Aan het begin van het jaar konden bezoekers zich verwonderen bij tien panelen met de fotopresentatie *Fluorescerende planten* van Rogier van Vugt, hoofd horticuultuur van de Hortus. Daarna toonden we tien panelen met *Vleesetende planten onderzocht*, een fotoserie gemaakt met een elektronenmicroscop door Dieder de Frens, die zijn masterstage-onderzoek bij de Hortus uitvoerde. Vanaf de herfst vulden we de panelen met *Trees that bark* van Mark Kohn, die bijzondere structuren in boomschors fotografeerde. Vijf bomen in de Hortus kregen een naamketting omgehangen, gemaakt door kunstenaar Suzie van Staaveren. Deze blijven hangen tot de zomer van 2025.

De Hortus in de wijken

Met educatieve activiteiten in Leidse wijken bereikt de Hortus kinderen en hun ouders van wie de kans klein is dat zij de Hortus bezoeken. We zetten in op interesse wekken voor natuur en planten, en niet op Hortusbezoek. Educatie medewerkers Thal Jonas en Maxime Boersma organiseerden twintig bijeenkomsten van de

natuurclub in Leiden Noord. Ook was de Hortus aanwezig op een natuurmarkt van Tuinvereniging Ons Buiten in Amsterdam en op ontdekmarkten in Leiden Noord en Leiden Zuidwest, waar we kosteloze activiteiten rondom stoepplantjes en (korst)mossen aanboden. In totaal bereikten we meer dan 650 kinderen buiten de Hortus.

Bekende en nieuwe activiteiten

De agenda van de Hortus was in 2024 goedgevuld met diverse programmering. Onder andere de microscopieworkshops van kunstenaar Rob van Es en het fotomoment *Baby op blad* waren binnen een mum van tijd volgeboekt. Nieuwe activiteiten die snel uitverkochten, waren de creatieve tekenworkshops van illustrator en stagiair Noam Hen, de proeverijwandeling over Romeinse kruiden onder begeleiding van archeobotanist Ellis Grootveld en de workshops *Levensechte bloemen van papier* met kunstenaar Stine Berg Evensen. Deze workshopgevers komen in 2025 terug om vergelijkbare activiteiten in de Hortus te verzorgen.

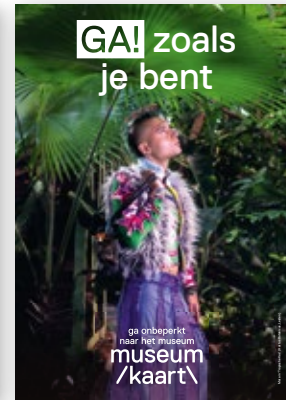
Marketing en communicatie

Campagnes

De jaarlijkse lente- en zomercampagne, bedoeld om bezoekers te werven, haakten in op het jaarthema geur en bestonden uit outdoor-reclame, online advertenties en een speciale activiteitenflyer. Om beter mee te bewegen met de seizoenen en om onze uitgebreide programmering beter over het voetlicht te brengen, kozen wij ervoor om van de halfjaarlijkse activiteitenflyer een seizoensflyer te maken.

In de media

Regelmatig is de Hortus onderwerp van nieuwsberichten, tijdschrift-artikelen en blogposts. In 2024 zijn we in 863 berichten genoemd. De kroon op ons harde werk is de coverstory over de Mediterrane tuin in het vakblad *Tuin+Landschap*. Ook was de Hortus prominent in beeld in de campagne *Gal Zoals je bent* van de Museumvereniging, naast drie andere musea.

De Hortus voor de camera

De tuinen en kassen van de Hortus zijn een geliefde plek voor filmopnames. Regelmatig is hoofd horticultuur Rogier van Vugt te zien als presentator en plantexpert bij het televisieprogramma *BinnensteBuiten* (KRO-NCRV). Ook sprak hij op het NOS Journaal en bij het RTL-nieuwsprogramma *EditieNL* over het veranderen van racistische plantennamen. Omroep West maakte een reportage over de rondleiding in gebarentaal met dove gids Kirsten de Ven-Smit. Tweemaal kwam televisieprogramma

Zin in Morgen (KRO-NCRV) langs om met Hortusvrijwilligers te spreken over zingeving. De Hortus was daarnaast vereerd om uitgekozen te zijn als een van de tuinen waaraan een volledige aflevering van het Britse Channel 5-programma *Europe's Greatest Gardens* gewijd wordt.

In het nieuws

Bereik 335.017.906

Mediawaarde € 2.022.684

Sales en horeca

Hortus Grand Café

Meer dan 112.000 gasten genoten dit jaar van het menu van het Hortus Grand Café. Het keukenteam ging samen met hoofd horticultuur Rogier van Vugt de tuin in om inspiratie op te doen voor nieuwe gerechten. Hieruit voort kwam onder andere een aardappelsoep met geurige olie van verse daslook geplukt in de Hortus. Ook worden steeds meer gerechten plantaardig geserveerd, waaronder de dadelkoek, die nu volledig glutenvrij en plantaardig is.

Hortusshop

Onze museumwinkel behaalde een recordomzet van € 371.000. De bestverkopende producten waren planten, kaarten en thee, in het bijzonder de Hortus Royal-thee. Om ons assortiment te verbeteren werkten we samen met diverse nieuwe leveranciers. De vilten decoraties van Sjaal met Verhaal worden gemaakt door vrouwen in Nepal en Thailand, voor wie Sjaal met Verhaal een veilig en eerlijke werkplek creëert. Ook voegden we zadenleverancier Cruydt-Hoeck toe aan ons assortiment, die de missie heeft om met inheemse zaden impact te maken op biodiversiteitsherstel.

De Hortus als evenementenlocatie

Dit jaar hebben 184 opdrachtgevers hun evenement in de Hortus gehouden. 106 zakelijke groepen vonden in de Hortus een inspirerende achtergrond voor hun congressen, trainingen en bedrijfsborrels. Van de 69 particuliere groepen waren er 22 huwelijken, van kleine ceremonies met een toostmomentje tot volledige dagen inclusief diner en feestavond. Met 700 gasten was de *Summer Solstice* van het Instituut Sterrewacht de grootste partij die we ontvingen.

Diversiteit en inclusie

Prikkelarme speurtochten

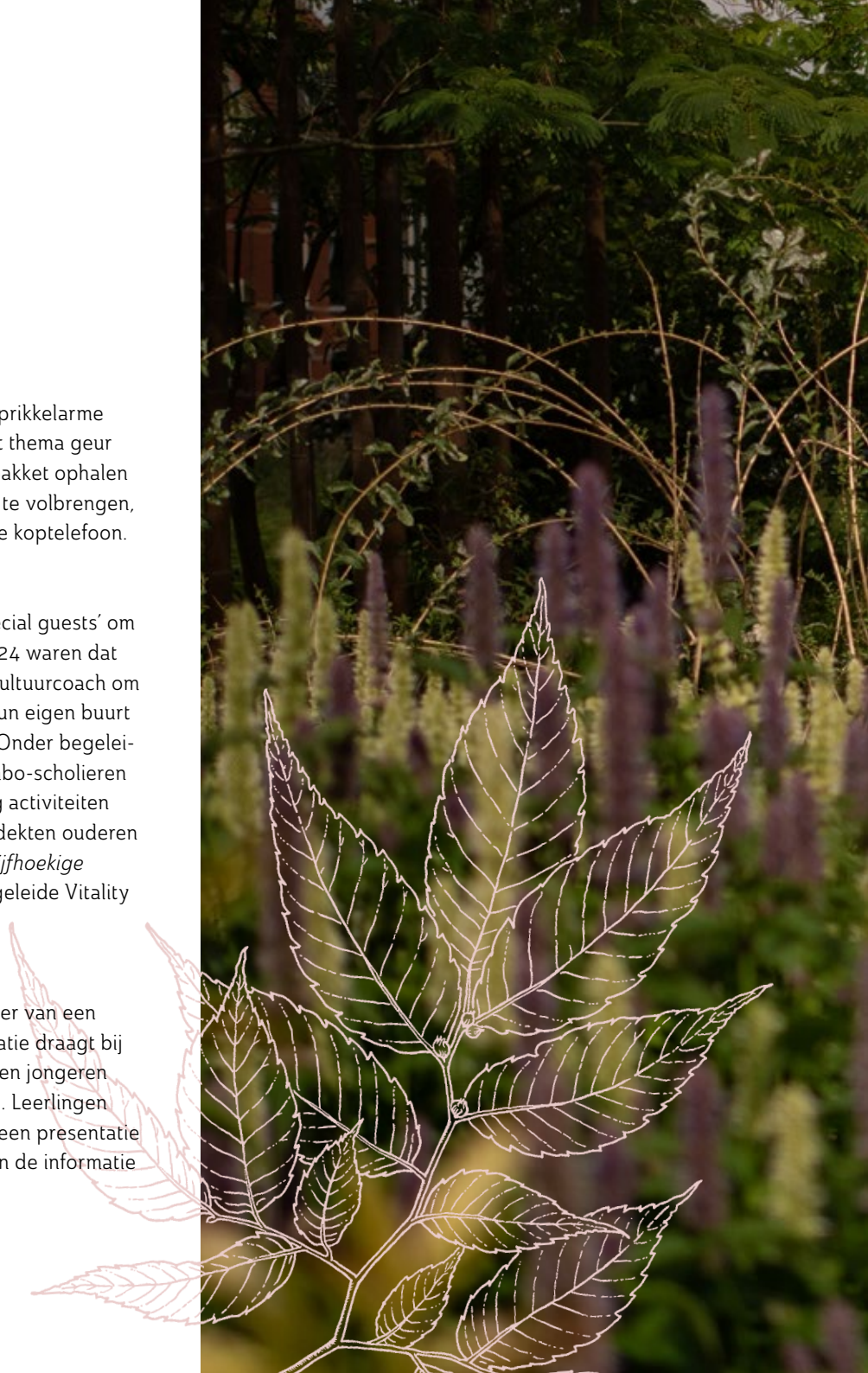
De educatieafdeling ontwikkelde een prikkelarme versie van de kinderspeurtocht die het thema geur had. Bezoekers konden een speciaal pakket ophalen bij de entree om de speurtocht in rust te volbrengen, bijvoorbeeld met een geluiddempende koptelefoon.

Aandacht voor ouderen

Elk jaar kiest de Hortus een groep 'special guests' om extra aandacht aan te besteden. In 2024 waren dat ouderen. Wij werkten samen met de Cultuurcoach om ouderen op laagdrempelige wijze in hun eigen buurt kennis te laten maken met de Hortus. Onder begeleiding van Technolab organiseerden vmbo-scholieren met interesse in een beroep in de zorg activiteiten voor ouderen in de Hortus. In mei ontdekten ouderen de Hortus en de tentoonstelling *Het vijfhoekige heelal van Gerard Caris* tijdens de begeleide Vitality Walk van Leyden Academy.

Kansengelijkheid

We ontvingen 70 leerlingen in het kader van een 'bliksemstage' van JINC. Deze organisatie draagt bij aan betere startkansen voor kinderen en jongeren die opgroeien in achterstandssituaties. Leerlingen die deelnamen moesten bijvoorbeeld een presentatie maken op basis van een rondleiding en de informatie interessanter maken voor kinderen.

Duurzaamheid

Hergebruik van materialen

Al jaren maken we met veel plezier gebruik van de educatie-bakfiets die we ook uitleenden aan groene partners in Leiden. Inmiddels hebben de meeste partners hun eigen bakfiets en was ons exemplaar afgeschreven. De Hortus heeft een nieuwe bakfiets aangeschaft en de oude fiets gaven we aan natuur-educatieplatform *Naar buiten!*.

De presentatiepanelen in de tuin zijn gemaakt om minimaal een half jaar in de buitenlucht mooi te blijven. Daardoor hebben ze een langere levensduur dan de periode waarvoor wij ze gebruiken en zijn ze bij uitstek geschikt voor hergebruik. De panelen van de fotopresentatie *Fluorescerende planten* gaven we aan Hortus Botanicus Haren. Die van de serie *Vleesetende planten onderzocht* gingen naar Diergaarde Blijdorp.

De inhoudelijke materialen van de *Geurbeleving* droegen we over aan Arboretum Oudenbosch, die de expositie hergebruikt. Overgebleven meubels van de tentoonstelling *Het vijfhoekige heelal van Gerard Caris* vonden een nieuwe plek in de educatie-ruimte van het Hunehuis. Resterende materialen van deze twee exposities haalden we uit elkaar en doneerden we aan de MakerSpace Leiden.

Elektrisch tuingereedschap

Hoofd beheer en onderhoud Theo Houthoff begon in 2023 met het vervangen van ons tuingereedschap voor duurzame alternatieven. Vrijwel alle oude, door benzinemotoren aangedreven apparatuur is nu vervangen voor elektrisch accugereedschap. Dit is niet alleen een duurzamer en stiller alternatief, maar ook beter voor de gezondheid van tuinmedewerkers omdat elektrisch gereedschap minder trilt. De oude machines doneerden wij aan het Singelpark.

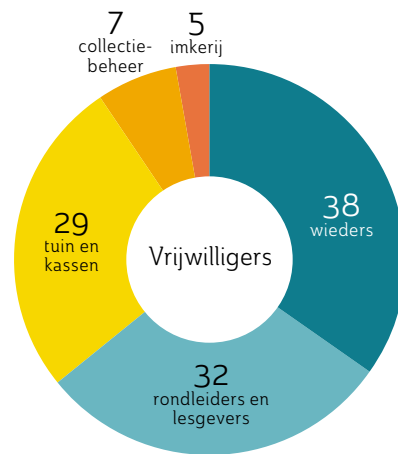

Organisatie

Personeel en vrijwilligers

In 2024 bestond de vaste formatie van de Hortus uit 31 medewerkers (28,4 fte). We verwelkomden Matthijs Hoogeveen bij de afdeling publiekszaken en Miguel Fernandez Voortman in het groenteam. Daarnaast vierden we het 25-jarig jubileum van tuinmedewerker Jaco Kruijzinga. Maar liefst 6 medewerkers werden verblijd met de geboorte van een dochter of zoon.

Dit jaar hielden wij het functiehuis opnieuw tegen het licht naar aanleiding van de aanzienlijke groei die wij hebben doorgemaakt sinds de vorige functieindeling in 2022. Enkele taken zijn opnieuw ingedeeld en ook bleek dat bepaalde functies in de praktijk zwaarder zijn dan in 2022 ingeschat.

De Hortus is zeer dankbaar voor onze enthousiaste groep vrijwilligers. In 2024 ondersteunden circa 109 plantenliefhebbers het Hortusteam op het gebied van educatie, tuinonderhoud en collectiebeheer.

Een veilige werkvloer

Op basis van de uitkomsten van de risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) gaven wij aandacht aan het verbeteren van de (sociale) veiligheid. Op verschillende vlakken implementeerden we maatregelen om de veiligheid

onder medewerkers te vergroten, zoals tilinstructies en beschermende kleding maar ook de workshop *Active bystander* over onwenselijk gedrag en hoe daarmee om te gaan.

Opleiding en training

Dit jaar werkte een groot aantal medewerkers op verschillende manieren aan persoonlijke kennisontwikkeling. Zo legde het groenteam een aantal werkbezoeken af aan andere (academische) botanische tuinen en zijn de medewerkers van de frontoffice getraind in het werven van nieuwe Vrienden. Ook volgden medewerkers cursussen op het gebied van educatie en tuinonderhoud.

Universiteitspenning voor Jan Meijvogel

Vrijwilliger Jan Meijvogel werd in november verrast met de Universiteitspenning voor zijn buitengewone verdiensten. Hij is vanaf 1964 betrokken bij de Universiteit Leiden, aanvankelijk bij de Sterrewacht en later ook bij de Hortus. Zijn kennis over sterrenkunde, biologie en botanie deelde hij met duizenden mensen, zowel binnen als buiten de universiteit. Nu plaatst Jan bijna dagelijks foto's van de Hortus op social media, wat hem een ware ambassadeur voor de natuur en de Hortus maakt.

Vrienden van de Leidse Hortus

Projecten

De Stichting Vrienden van de Leidse Hortus richt zich op de publieksfunctie van de Hortus door financiële steun te geven aan projecten die bijdragen aan het vergroten van de historische, botanische, museale en culturele betekenis van de Hortus. Niet alleen projecten rond instandhouding, toegankelijkheid, vernieuwing en verfraaiing van de tuin, ook activiteiten die de betrokkenheid van het publiek vergroten, kunnen op steun van de stichting rekenen. In 2024 waren dat onder andere de aanleg van de Mediterrane tuin en de Grote Sterrewachtronde, nieuwe bewegwijzering en informatievoorziening, en de burgerwetenschapsprojecten over stoepplantjes en verborgen stadsnatuur. Ook zijn er bedragen verstrekt voor bomenonderhoud, publieksactiviteiten en educatieve materialen rondom het jaarthema geur.

Bestuur

Het bestuur heeft de toets van de FIN Code Goed Bestuur met succes afgelegd. De FIN is de branchevereniging van fondsen en foundations, waarvan de stichting lid is. De code bevat normen over effectief en verantwoord bestuur. FIN-leden die kunnen verklaren dat zij aan de code voldoen en zich vrijwillig laten toetsen, onderschrijven daarmee het belang van goed en professioneel bestuur.

Het bestuur van de Stichting Vrienden van de Leidse Hortus bestond in 2024 uit John van Ruiten (voorzitter), Mia Hopperus Buma (1e secretaris), Adri Mulder (2e secretaris), Gerbrand van den Ban (1e penningmeester), Ton van Zijp (2e penningmeester), en Annette Los (PR en communicatie).

Activiteiten en magazine

In januari werd tijdens de jaarlijkse Winterlezing het Hortusmagazine 2024 gepresenteerd, dat als thema geur had, aansluitend op het jaarthema van de Hortus. Alle Vrienden en Adoptanten ontvingen het magazine thuis op de mat, evenals de relaties van de Hortus. Ook werd de Jaarring uitgereikt aan vrijwilliger Harry

Roskam, die in 1992 zijn varencollectie beschikbaar stelde aan de Hortus en sindsdien nauw betrokken is gebleven bij de Varentuin. Hiermee was hij een jaar lang de Adoptant van de *Zelkova serrata* in de Japanse tuin.

Daarnaast organiseerde de Vriendenstichting een Vriendendag, Adoptantendag en, in samenwerking met de Clusiusstichting, drie Clusiuslezingen.

Financiën

Balans Hortus botanicus (x 1.000 euro)

Activa	Ultimo 2024	Ultimo 2023	Passiva	Ultimo 2024	Ultimo 2023
Vaste activa	351	136	Eigen vermogen	164	115
Activa in voorbereiding	0	61	Crediteuren	117	134
Voorraden	48	34	Te betalen BTW	37	0
Debiteuren	391	336	Waarde vakantiedagen	146	107
Kas	0	0	Vooruitontvangen	228	268
Rekening courant universiteit	0	57	Rekening courant universiteit	98	0
Totaal activa	790	624	Totaal passiva	790	624

Toelichting

Vaste activa

Ultimo 2024 bedroeg de boekwaarde van het vast actief K €351. Investerings boven de €25.000 worden geactiveerd. Inventaris en (wetenschappelijke) apparatuur wordt afgeschreven in 10 jaar, ICT apparatuur in 4 jaar.

Activa in voorbereiding

De werkzaamheden gerelateerd aan de Grote Ronde van de oude Sterrewacht zijn gereed en opgenomen in de vaste activa.

Voorraden

De winkelvoorraad wordt gewaardeerd op 40% van de verkoopwaarde.

Debiteuren

Indien noodzakelijk wordt een voorziening dubieuze debiteuren gevormd.

Per ultimo 2024 zijn er geen vorderingen ouder dan 3 maanden die een voorziening benodigen.

Vooruitontvangen

Dit saldo is vooruitontvangen voor het realiseren van het stoeplantjesproject.

Op deze cijfers is geen accountantscontrole toegepast. De cijfers van de Hortus zijn onderdeel van de financiële verantwoording van de Universiteit Leiden.

www.universiteitleiden.nl

Exploitatierkening (x 1.000 euro)

Baten	2024	2023	Lasten	2024	2023
Universitaire/facultaire bijdrage	962	866	Personele lasten	2.156	1.868
Incidentele bijdrage	117	0	Inhuur personeel	350	292
Entrée/winkelverkoop	1.893	1.801	Afschrijvingen	26	22
Verhuur/horeca	253	241	Winkelinkoop	320	274
Fondsen en bijdragen	328	325	Materiele lasten	695	631
Overige	227	13	Huisvestingslasten	184	159
	3.780	3.266		3.731	3.246
Exploitatiesaldo	49	20			

Toelichting

Exploitatie baten

- **Universitaire/facultaire bijdrage** Wordt ontvangen ten behoeve van het uitvoeren van de wetenschappelijke taken.
- **Entree** De tarieven voor de entree worden jaarlijks vastgesteld op basis van een vergelijkend onderzoek bij collegavestigingen en lokale musea.
- **Verhuur/horeca** De tarieven voor verhuur worden jaarlijks vastgesteld op basis van ervaringscijfers en marktonderzoek bij commerciële

partijen. De catering is uitbesteed aan een professionele organisatie.

- **Fondsen en bijdragen** De grootste bijdragen zijn de jaarbijdrage van de Stichting Vrienden van de Leidse Hortus en ontvangsten voor het stoeplantjesproject.

Exploitatie lasten

- **Personele lasten** Dit betreft alleen de lasten van personeel dat is aangesteld bij de Hortus.
- **Afschrijvingen** Dit betreft alleen de afschrijvingslasten van specifieke investeringen in de Hortus en apparatuur die direct gebruikt

wordt voor de bedrijfsvoering. Afschrijvingen op onroerende goederen worden op universitair niveau verantwoord.

- **Huisvestingslasten** Dit betreft regulier en groot onderhoud van gebouwen en terreinen, gemeentelijke- en energielasten worden op universitair niveau verantwoord.

Op deze cijfers is geen accountantscontrole toegepast. De cijfers van de Hortus zijn onderdeel van de financiële verantwoording van de Universiteit Leiden.

www.universiteitleiden.nl

Clvisio-Lvqubvnr

Tropische kas

Met veel dank aan

De Hortus dankt onderstaande partijen voor de steuntoezeggingen in 2024 voor de projecten Grote Sterrewachtronde en Mediterrane tuin, Wayfinding, *Planten & Planeten* en Plant & mens.

Vrienden
van de Leidse **Hortus**

het
cultuurfonds

Leids
Universiteits
Fonds

(Fonds van Trig)

ZABAWAS

bpd cultuurfonds

BROOKFOUNDATION

Vaillant Fonds

**VOGELGEZANG
FOUNDATION**

**Fonds
1818**

Hortus botanicus Leiden

Rapenburg 73 | 2311 GJ Leiden

T 071 527 51 44

www.hortusleiden.nl

#hortusleiden

Hortus
botanicus

LEIDEN

**Universiteit
Leiden**